

# **Raport z ewaluacji wewnętrznej**

*przeprowadzonej w Zespole Szkół*

*im. Anieli hrabiny Potulickiej*

*w Wojnowie*

obszar 1. Efekty działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej szkoły lub placówki.

wymaganie 1.4. Respektowane są normy społeczne.

*Opracowany przez zespół w składzie:*

*Małgorzata Materka*

*Natalia Kułeczko*

*Monika Jerzewska*

*Mariola Nawrocka*

*Grzegorz Woźniak*

Rok szkolny 2012/2013

**Podstawa prawna:**

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 roku w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz. U. Nr 168 poz. 1324)

**Przedmiot ewaluacji:** Respektowanie norm społecznych w szkole**Cele ewaluacji:**

- pozyskanie informacji na temat poczucia bezpieczeństwa w szkole wśród uczniów, nauczycieli, pracowników szkoły i rodziców oraz skali i typu zagrożeń występujących na terenie szkoły;
- opracowanie wniosków do działań mających na celu zwiększenie wśród społeczności szkolnej respektowania norm społecznych i zmniejszenia/wyeliminowania zachowań niezgodnych z normami społecznymi.

**Pytania kluczowe:**

1. Czy uczniowie czują się w szkole bezpiecznie?
2. Jaka jest skala poczucia braku bezpieczeństwa wśród uczniów?
3. Jakich zachowań dotyczy identyfikowane przez uczniów zagrożenie? Z jakich źródeł pochodzą zagrożenia?
4. Czy nauczyciele i pracownicy szkoły czują się w szkole bezpiecznie?
5. Z jakich źródeł pochodzi identyfikowane przez nauczycieli i pracowników szkoły zagrożenie?
6. Czy uczniowie wiedzą, jakich zachowań się od nich oczekuje?
7. Czy, a jeżeli tak, to w jaki sposób komunikowane jest uczniom, jakich zachowań się od nich oczekuje?
8. Czy w szkole diagnozuje się zachowanie uczniów? Jeżeli tak, to w jaki sposób wyniki tej diagnozy są wykorzystywane?
9. Czy podejmowane są działania wychowawcze mające na celu eliminowanie zagrożeń oraz wzmacnianie właściwych zachowań? Jakie to są działania?
10. Czy podejmowane działania wychowawcze wpływają na zmniejszenie (eliminowanie) zagrożeń oraz wzmacnianie właściwych zachowań?

**Metody prowadzonych badań:**

- ankiety;
- obserwacja;
- analiza dokumentów.

**Próba badawcza:**

- losowo wybrani uczniowie (100 osób);
- rodzice obecni podczas zebrań, na których przeprowadzono badanie (100 osób);
- nauczyciele (30 osób);
- pracownicy szkoły (7 osób).

**Odbiorcy ewaluacji:**

- nauczyciele;
- pracownicy szkoły;
- uczniowie;
- rodzice.

**Czas przeprowadzenia ewaluacji:**

- październik 2012 – kwiecień 2013

**Sposób upowszechniania wyników raportu:**

- prezentacja i dyskusja podczas zebrania rady pedagogicznej;
- zamieszczenie najważniejszych informacji na stronie internetowej szkoły;
- prezentacja uczniom podczas godzin wychowawczych (najważniejsze informacje);
- prezentacja rodzicom na zebraniach (najważniejsze informacje).

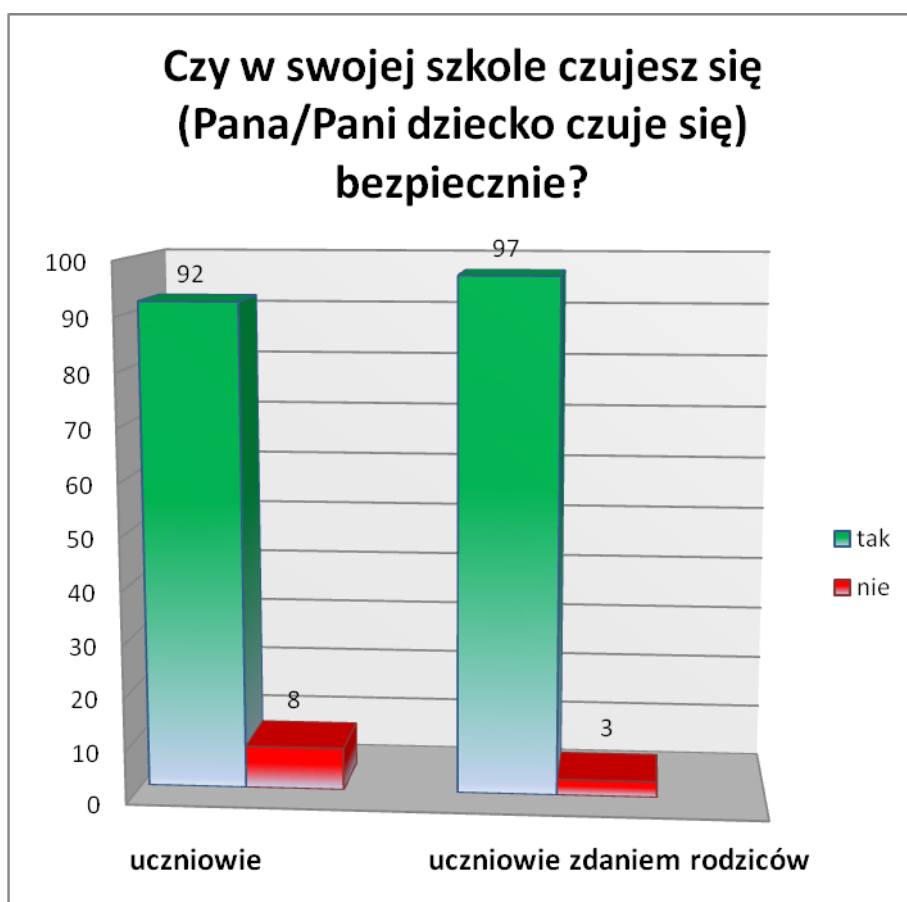
Badaniami objęto 237 osobową grupę odbiorców ewaluacji, w tym: 100 uczniów, 100 rodziców, 30 nauczycieli i 7 pracowników szkoły. Do zebrania danych posłużyły kwestionariusze ankietowe. Wykorzystane w procesie badawczym ankiety zawierały pytania: otwarte, zamknięte i półotwarte. Wszyscy badani, przed rozpoczęciem badań, byli informowani o celach badań, sposobie wykorzystania ich wyników oraz całkowitej anonimowości uzyskanych informacji. Ograniczeniem, na jakie napotkał zespół ewaluacji

przeprowadzający badanie, była niechęć do wypełnienia ankiety oraz brak odpowiedzi na poszczególne pytania.

## ANALIZA

### 1. Czy uczniowie czują się w szkole bezpiecznie?

Wykres 1. Czy w swojej szkole czujesz się (Pana/Pani dziecko czuje się) bezpiecznie?

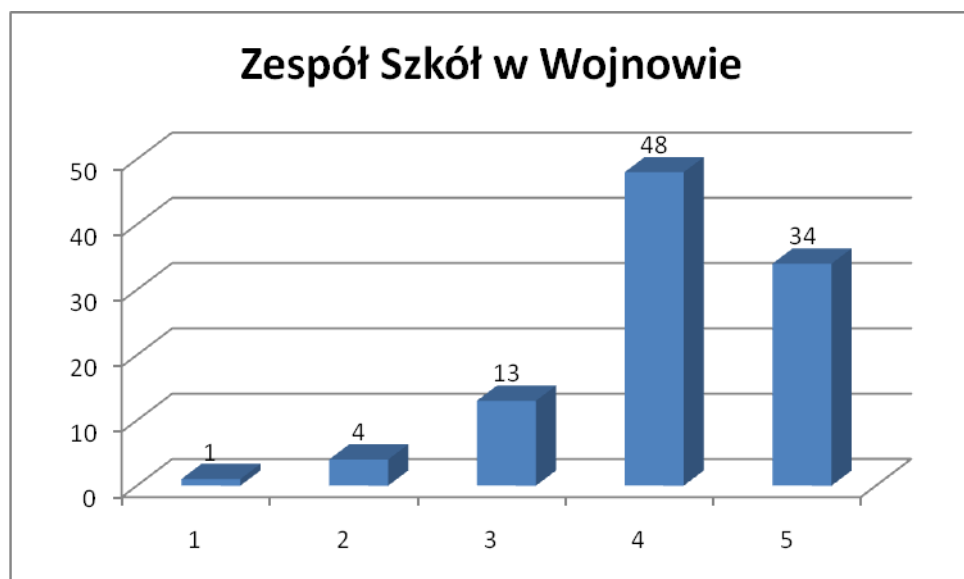


Badani uczniowie czują się w szkole bezpiecznie. Tak odpowiedziało 92% uczniów. Podobnie twierdzą rodzice uczniów, bo aż 97% uważa, że ich dziecko czuje się w szkole bezpiecznie. Zauważalna jest wyraźna zgodność opinii rodziców i dzieci w tej kwestii.

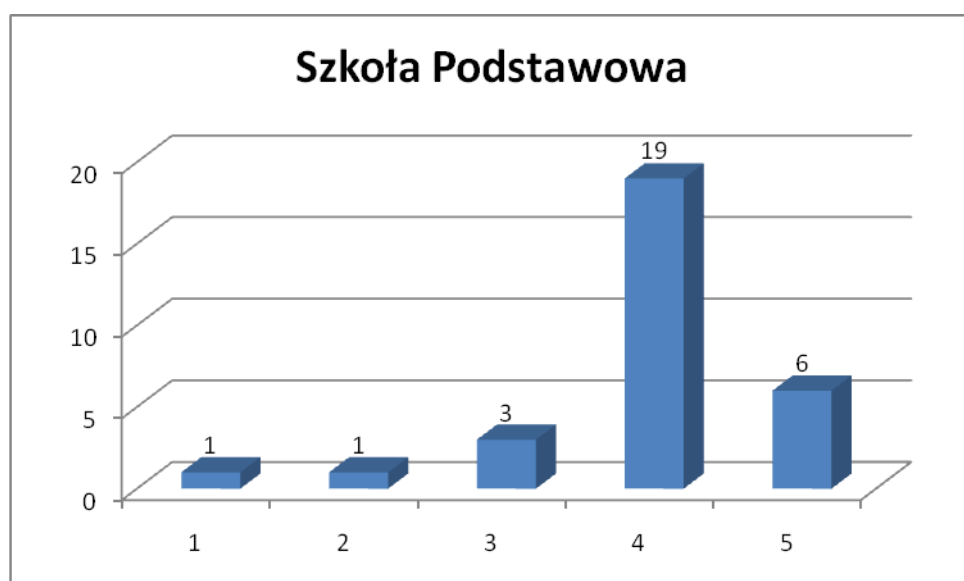
## 2. Jaka jest skala poczucia braku bezpieczeństwa wśród uczniów

**Wykres 2.** Poczucie bezpieczeństwa (5 – oznacza bardzo bezpiecznie, a 1 – oznacza poczucie zagrożenia).

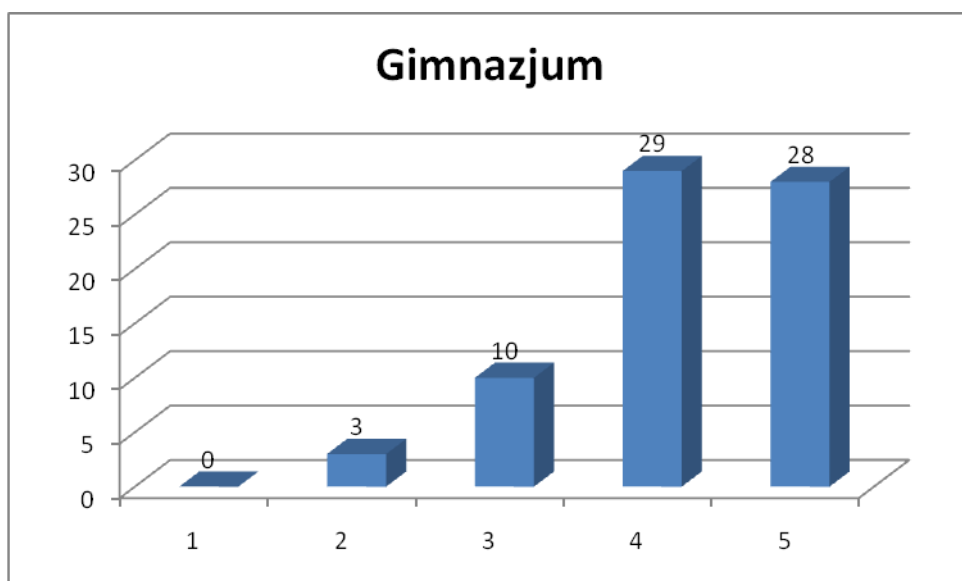
**Wykres 2a** (wszyscy badani uczniowie)



**Wykres 2b** (badani uczniowie szkoły podstawowej)



Wykres 2c ( badani uczniowie gimnazjum)



Wszyscy badani uczniowie wysoko oceniają swoje poczucie bezpieczeństwa w szkole. 34% ankietowanych twierdzi, że czuje się w szkole bardzo bezpiecznie. Aż 48% uważa, że w szkole czuje się bezpiecznie. Zaledwie 5% badanych uczniów ma poczucie zagrożenia w szkole. 13% uczniów swoje poczucie bezpieczeństwa oceniło na poziomie średnim- odczuwa tak 3 ankietowanych ze szkoły podstawowej oraz 10 z gimnazjum.

Ankietowani rodzice w 95% uważają, że ich pociechy czują się w szkole bezpiecznie. Zaledwie 5 osób (3 rodziców uczniów szkoły podstawowej oraz 2 rodziców uczniów gimnazjum) uważa, że ich dzieci nie mają poczucia bezpieczeństwa na terenie naszej placówki.

### ***3. Jakich zachowań dotyczy identyfikowane przez uczniów zagrożenie? Z jakich źródeł pochodzą zagrożenia?***

Uczniowie, którzy w skali oceniającej poczucie bezpieczeństwa, nie wybrali 5 (bardzo bezpiecznie), w kolejnym pytaniu wymieniali zachowania innych osób, z powodu których nie czują się bezpiecznie. Podobne pytanie skierowane było do rodziców uczniów. Odpowiedzi przedstawione zostały na poniższym wykresie.

**Wykres 3. Zachowania innych osób, z powodu których nie czujesz się (Pana/Pani dziecko nie czuje się) w szkole bezpiecznie?**



Jak widać, zdecydowana większość badanych uczniów (80%) narażona jest na obrażanie i przezywanie. Kolejnymi przykrymi sytuacjami, których doświadczają uczniowie są: plotki i oszczerstwa – również przez Internet (49%); bicie, kopanie lub popychanie (44%); niszczenie własności (21%); grożenie, zastraszanie (22%). 13% uczniów nie zauważyło żadnych zachowań negatywnych.

Opinia wydana przez badanych rodziców jest znacznie bardziej optymistyczna. Aż 57% pytanych osób nie zauważa zachowań negatywnych na terenie szkoły. Zdaniem

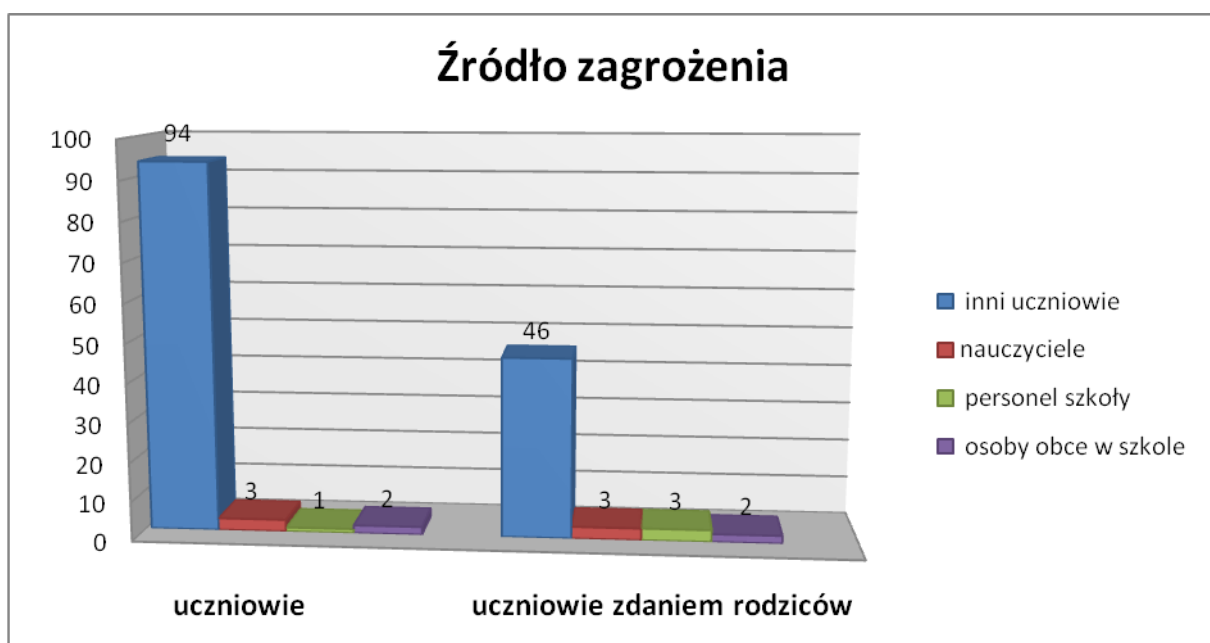
pozostałych rodziców, uczniowie najczęściej obawiają się: obrażania i przezywania (33%); bicia, kopania i popychania (18%) oraz plotek i oszczerstw (17%).

Zaistniała rozbieżność w opiniach rodziców i ich dzieci może być wynikiem słabego przepływu informacji na linii szkoła – dom. Może to dotyczyć zarówno kontaktów wychowawczych z rodzicami uczniów, jak i nieprawidłowych relacji rodziców z ich dziećmi.

Warto jednak zauważyć zgodność obu badanych grup co do rodzaju istniejących konfliktów.

Poniżej przedstawiony wykres ilustruje odpowiedzi respondentów na pytanie o źródło (sprawców) wymienionych wcześniej zachowań agresywnych.

**Wykres 4.** Źródło zagrożenia.



Z analizy danych z wykresu wynika, że sprawcami zachowań agresywnych, których doświadczają uczniowie, są w zdecydowanej większości szkolne koleżanki i koledzy (94% odpowiedzi uczniów i 46% odpowiedzi rodziców- wielu spośród ankietowanych rodziców niestety nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie). Problem więc dotyczy głównie relacji międzyuczniowskich. Warto tu zauważyć, że w naszej szkole praktycznie nie istnieje problem zagrożenia ze strony osób obcych.



#### **4. Czy nauczyciele i pracownicy szkoły czują się w szkole bezpiecznie?**

Wszyscy badani nauczyciele i pracownicy szkoły (37 ankietowanych osób), czują się w szkole bezpiecznie. Oceniając swoje poczucie bezpieczeństwa w skali od 1 do 5, 68% ankietowanych czuje się bardzo bezpiecznie, a 32% bezpiecznie.

Wnioskować należy, że jest to odczucie ogólne badanych osób, które nie wyklucza jednak faktu, iż obie grupy ankietowanych obserwują lub doświadczają pewnych przejawów agresji. Źródłem owych pojawiających się zagrożeń zdaniem 49% pytanych nauczycieli i pracowników szkoły są uczniowie, 3% badanych wymienia jako źródło zagrożenia-nauczycieli, kolejne 3% podaje rodziców, natomiast pozostali ankietowani oświadczyli, iż nie spotkali się z przejawami agresji ze strony żadnej z wymienionych grup.

#### **5. Czy uczniowie wiedzą, jakich zachowań się od nich oczekuje?**

Na pytanie dotyczące znajomości praw i obowiązków ucznia Zespołu Szkół im. Anieli hr. Potulickiej w Wojnowie 73% badanych uczniów odpowiedziało, że zna swoje prawa i obowiązki. Najczęściej wymieniane przez badanych prawa i obowiązki ucznia to:

Obowiązki:

- noszenia mundurka
- nauki
- odrabiania zadań domowych
- szanowania innych i ich własności
- przestrzegania regulaminów
- godnego reprezentowania szkoły
- chodzenia do szkoły
- właściwego zachowania się na terenie szkoły
- godnego reprezentowania szkoły

Prawa:

- prawo do wypoczynku (brak zadań domowych na weekend)
- wolności słowa
- poczucia bezpieczeństwa w szkole

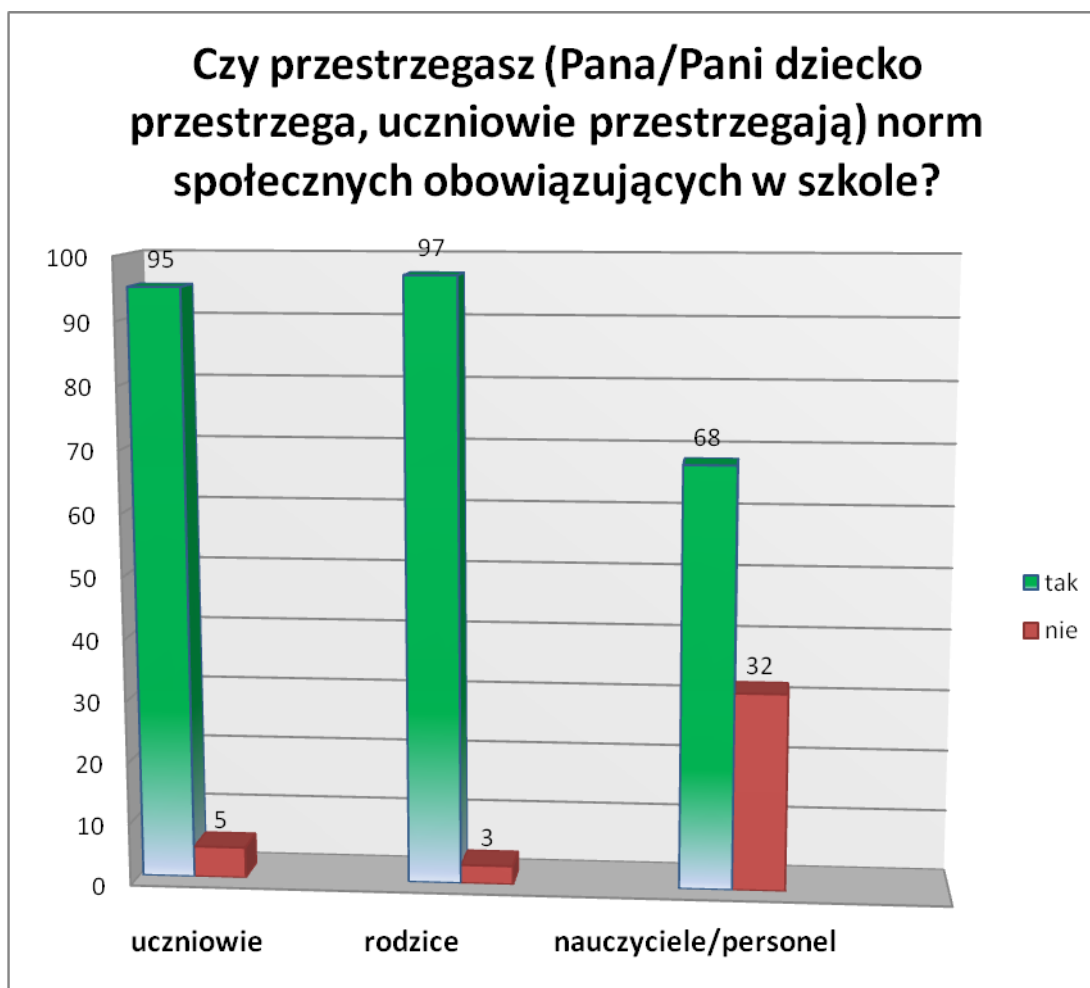
Na pytanie jakich zachowań oczekuje się od nich w szkole ankietowani uczniowie najczęściej wymieniali:

- nauka
- odrabianie zadań domowych
- noszenie mundurka
- szacunek do nauczyciela
- dyscyplina

- aktywność podczas lekcji
- wzorowa postawa
- przestrzeganie regulaminu
- tolerancja, asertywność
- szczerość
- kultura
- zmiana obuwia
- punktualność
- bycie koleżeńskim, pomocnym

### Zasady respektowania norm społecznych w szkole

**Wykres 5.** Czy przestrzegasz (Pana/Pani dziecko przestrzega, uczniowie przestrzegają) norm społecznych obowiązujących w szkole?



95% badanych uczniów stwierdziło, że przestrzega norm społecznych obowiązujących w szkole. Tak też odpowiedzieli prawie wszyscy badani rodzice (97%).

Zdaniem 32% ankietowanych nauczycieli i pracowników szkoły, uczniowie nie przestrzegają lub nie zawsze przestrzegają norm społecznych obowiązujących w szkole.

Zdaniem badanych rodziców, w naszej szkole, nie są przestrzegane takie normy społeczne jak:

- kulturalne zachowanie
- poszanowanie nauczyciela przez uczniów
- tolerancja
- akceptacja w klasie
- kultura słowa
- noszenie odpowiedniego stroju
- stosowanie się uczniów do regulaminów szkolnych (np. noszenie do szkoły telefonów)

Z kolei ankietowani nauczyciele i pracownicy szkoły wymienili następujące normy społeczne, których, ich zdaniem, nie przestrzegają uczniowie:

- kultura osobista, kultura słowa
- szacunek do drugiej osoby – rówieśnika, jak i osoby dorosłej
- zakaz palenia papierosów
- wypełnianie obowiązków uczniowskich
- zakaz opuszczania terenu szkoły
- szanowanie mienia własnego i cudzego
- stosowanie regulaminów obowiązujących w szkole (zakaz noszenia telefonów, zmiana obuwia)
- nietykalność osobista
- poczucie konsekwencji swych czynów wśród uczniów

Reakcje nauczycieli i pracowników szkoły na nierespektowanie norm społecznych przez uczniów są następujące:

- uwaga słowna

- rozmowa indywidualna, rozmowy z klasą
- zgłoszenie problemu do wychowawcy, pedagoga, psychologa, dyrektora
- powiadomienie rodziców
- wstawianie punktów ujemnych
- przypomnienie zasad zachowania obowiązujących podczas lekcji
- dostosowanie tematyki godzin wychowawczych do zaistniałego problemu
- wprowadzenie systemu kar i nagród
- zawieszenie ucznia w wybranych czynnościach szkolnych

## **6. W jaki sposób komunikowane jest uczniom, jakich zachowań się od nich oczekuje?**

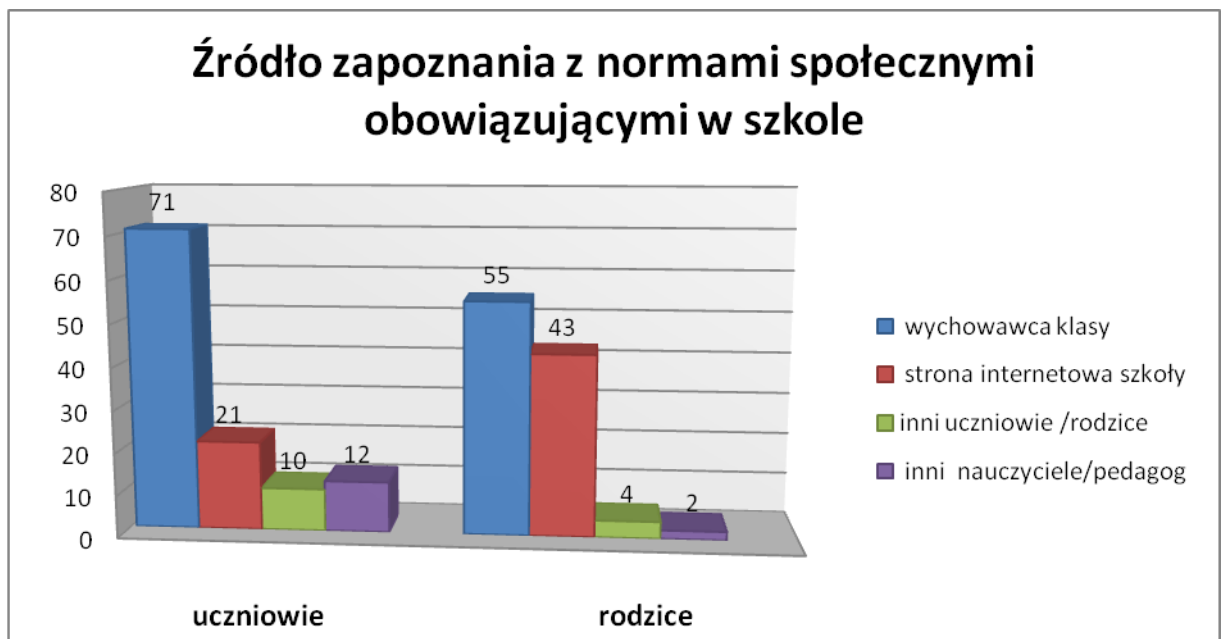
Według badań, nauczyciele komunikują uczniom, jakich zachowań się od nich oczekuje w następujący sposób:

- zapoznanie uczniów z punktami Statutu Szkoły na początku każdego roku szkolnego, jak i na bieżąco
- podczas godzin wychowawczych
- podczas uroczystości szkolnych
- pogadanki, rozmowy instruktażowe
- systematyczna kontrola kart punktacji
- semestralne i końcoworoczne podsumowanie zachowania uczniów
- przeprowadzanie rozmów indywidualnych z uczniami
- lekcje instruktażowe, filmy tematyczne
- własna postawa i zachowanie

Pracownicy szkoły również komunikują uczniom jakich zachowań od nich oczekują. Ma to miejsce podczas przerw, bądź w rozmowach indywidualnych.

Zdecydowana większość ankietowanych rodziców, bo aż 81%, stwierdziła, że zna dokumentację szkolną dotyczącą praw i obowiązków ucznia i respektowania norm społecznych.

**Wykres 6.** Źródło zapoznania z normami społecznymi obowiązującymi w szkole.



Analizując dane z powyższego wykresu, można stwierdzić, że wychowawca klasy odgrywa główną rolę w zapoznaniu zarówno uczniów (71%), jak i rodziców (55%), z normami społecznymi obowiązującymi w szkole, w tym zachowaniami jakich się oczekuje od uczniów. Kolejnym ważnym źródłem informacji jest strona internetowa szkoły.

### ***7. Czy w szkole diagnozuje się zachowanie uczniów? Jeżeli tak, to w jaki sposób wyniki tej diagnozy są wykorzystywane?***

100% ankietowanych nauczycieli przyznało, że w szkole diagnozuje się zachowanie uczniów. Zdaniem badanych, diagnozę zachowania uczniów przeprowadza wychowawca klasy (77%), pedagog szkolny (70%) oraz każdy nauczyciel (54%).

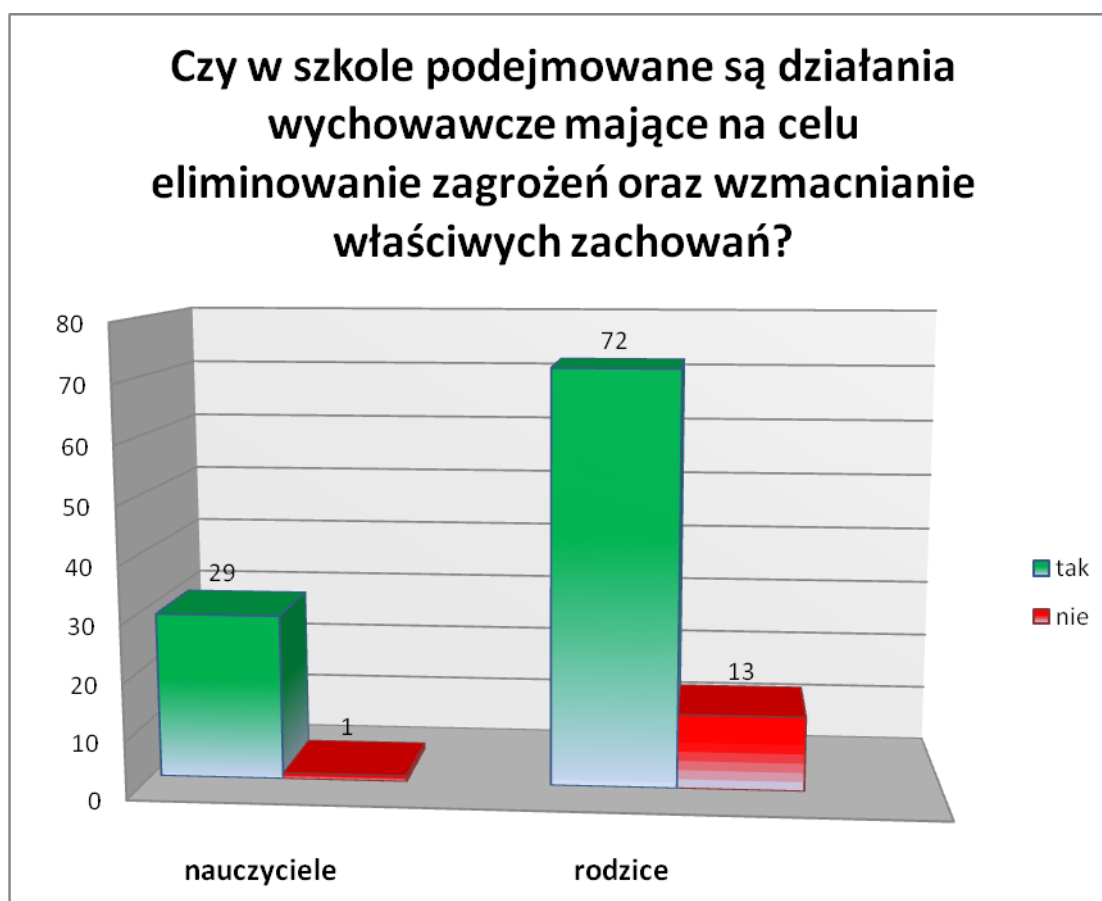
Wyniki diagnozy wykorzystywane są w następujący sposób:

- dostosowywania wymagań do możliwości i potrzeb ucznia

- przy współpracy na płaszczyźnie szkoła - dom, szkoła - GOPS i kurator, czy inni specjaliści
- do tworzenia planu wychowawczego, planu godzin wychowawczych, tematyki spotkań z pedagogiem, psychologiem
- w celu lepszego poznania ucznia, żeby udzielić mu pomocy psychologiczno-pedagogicznej
- przy podejmowaniu działań naprawczych
- w ocenie sytuacji wychowawczej w klasie, w szkole
- do wdrażania działań mających na celu wyeliminowanie zachowań niewłaściwych
- w kontaktach z rodzicami, do pedagogizacji rodziców
- przy dokonywaniu zmian w PSO
- do sporządzania szczegółowych opinii nt. zachowania dziecka celem przedłożenia w poradni, sądzie, PCPR, do informacji pedagoga, psychologa szkolnego,
- przy nowelizacji WSO (punktowych kart zachowania)

## 8. Czy podejmowane są działania wychowawcze mające na celu eliminowanie zagrożeń oraz wzmacnianie właściwych zachowań? Jakie to są działania?

**Wykres 7.** Czy w szkole podejmowane są działania wychowawcze mające na celu eliminowanie zagrożeń oraz wzmacnianie właściwych zachowań?



72% ankietowanych rodziców i 97% ankietowanych nauczycieli przyznało, że w szkole podejmowane są działania wychowawcze mające na celu eliminowanie zagrożeń oraz wzmacnianie właściwych zachowań.

Badani rodzice wymieniają tu następujące działania szkoły:

- monitoring
- stosowanie punktowego systemu oceniania zachowania
- zebrania z rodzicami, spotkania z rodzicami, rozmowy telefoniczne z rodzicami
- rozmowy z dziećmi
- spotkania z pedagogiem, psychologiem
- dbanie o bezpieczeństwo uczniów w czasie przerw i w szatni, dyżury nauczycieli
- apele, uroczystości
- przekazywanie dobrych wzorców na godzinach wychowawczych

- pogadanki z policją i innymi osobami nt. zagrożeń (papierosy, alkohol, narkotyki)
- szybkie wyciąganie konsekwencji
- rozmowy z wychowawcą
- obowiązek noszenia mundurków
- zakaz noszenia telefonów komórkowych

Natomiast biorący udział w badaniu ankietowym nauczyciele wymienili następujące działania wychowawcze szkoły mające na celu eliminowanie zagrożeń oraz wzmacnianie właściwych zachowań:

- tematy podejmowane na lekcjach wychowawczych
- punkty dodatnie, pochwały (na forum, przez radiowęzeł), nagrody w postaci wycieczek dla uczniów z bardzo dobrym zachowaniem
- stosowanie motywatorów, umieszczanie informacji o sukcesach uczniów w prasie i na stronie internetowej szkoły
- współpraca – spotkania, wywiady, rozmowy z rodzicami
- pogadanki
- współpraca z pedagogiem
- współpraca z policją
- przedstawienia teatralne, profilaktyczne
- programy profilaktyczne
- rozmowy indywidualne z uczniami
- Program Wychowawczy
- apele, uroczystości, akcje (np. Tydzień Dobrych Manier)
- zajęcia w ramach Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych
- analiza kart punktacji
- spotkania ze specjalistami
- współpraca z Poradnią Psychologiczno – Pedagogiczną
- Program Profilaktyczny
- wolontariat
- natychmiastowa reakcja na niewłaściwe zachowanie
- udział w akcjach charytatywnych
- zajęcia pozalekcyjne
- realizacja projektów



- systematyczne dyżury nauczycielskie
- dyżury uczniowskie

### **9. Czy podejmowane przez szkołę działania przynoszą pożądany efekt wychowawczy?**

Zdaniem 82% badanych rodziców oraz 93% badanych nauczycieli podejmowane przez szkołę działania przynoszą pożądany efekt wychowawczy.

### **10. Co zdaniem Pani/Pana, może zrobić szkoła- nauczyciele, pracownicy szkoły i rodzice, by zwiększyć poczucie bezpieczeństwa całej społeczności szkolnej?**

Zdaniem rodziców, by zwiększyć poczucie bezpieczeństwa całej społeczności szkolnej, szkoła – nauczyciele i rodzice, powinna podejmować następujące działania:

- obserwować zachowanie uczniów, zwracać szczególną uwagę na tych sprawiających największe problemy
- rodzice powinni bardziej współpracować z wychowawcą klasy, brać czynny udział w życiu szkoły, przede wszystkim przychodzić na zebrania
- uwrażliwiać młodzież na złe zachowanie, uświadamiać krzywdę słabszych, wyciągać konsekwencje
- uświadamianie dzieci przez rodziców
- uczyć współpracy i pomocy
- częściej zwracać uwagę uczniom
- częstsze spotkania z psychologiem i pedagogiem
- więcej rozmów, mniej punktów ujemnych
- przedstawianie konsekwencji zagrożeń
- więcej informacji przekazywanych być powinno za pomocą dziennika elektronicznego
- szkoła już bardzo dużo zrobiła w celu zwiększenia bezpieczeństwa
- jest ok

Ankietowani nauczyciele i pracownicy szkoły uważają, że szkoła – nauczyciele, pracownicy i rodzice, by zwiększyć poczucie bezpieczeństwa całej społeczności szkolnej powinna podejmować następujące działania:

- konsekwentnie przestrzegać ustalonych zasad i norm
- stosować na bieżąco „kary” za niepożądane zachowanie

- prowadzić systematyczne rozmowy/ pogadanki w celu uświadomienia młodym ludziom zagrożeń, jakie mogą wynikać z ich niewłaściwego zachowania
- zwiększyć czujność
- organizowanie warsztatów profilaktycznych dla rodziców na temat nałogów, przemocy wśród uczniów, współpracy rodzica ze szkołą, pedagogizacja rodziców
- organizowanie szkoleń dla nauczycieli na temat trudności wychowawczych u uczniów
- badanie stopnia rozumienia i zinternalizowania norm społecznych
- należy opracować plan działań w odniesieniu do uczniów, którzy systematycznie łamią normy społeczne, lekceważą zapisy Statutu Szkoły
- ciekawa oferta zajęć pozalekcyjnych w celu zagospodarowania czasu wolnego
- budowanie zaufania pomiędzy nauczycielem i uczniem
- wprowadzić apele szkolne, wskazywać sukcesy uczniów i na bieżąco piętnować nieprawidłowe zachowania,
- ujednoczenie działań nauczycieli - konsekwencja ze strony nauczycieli w zakresie nagradzania uczniów i stawiania punktów karnych
- rodzice – powinni kontrolować/ nadzorować kontakty dziecka z rówieśnikami, również te wirtualne

## **PODSUMOWANIE**

Analiza zebranego materiału pozwoliła na sformułowanie następujących wniosków:

1. Uczniowie czują się w szkole bezpiecznie, choć doświadczają ze strony innych uczniów różnego rodzaju zachowań agresywnych mających charakter agresji psychicznej, a zwłaszcza agresji słownej.
2. Rodzice uczniów bardzo wysoko oceniają poziom bezpieczeństwa ich dzieci w szkole, doceniają tu rolę nauczycieli i pracowników szkoły, dostrzegają jednak przypadki nie respektowania norm społecznych.
3. Nauczyciele i pracownicy szkoły czują się w szkole bezpiecznie, ale spotykają się z przejawami agresji ze strony uczniów.
4. Nie wszyscy uczniowie wiedzą, jakich zachowań się od nich oczekuje i nie zawsze przestrzegają norm społecznych obowiązujących w szkole.
5. Nauczyciele komunikują uczniom, jakich zachowań się od nich oczekuje. Czynią to zwłaszcza na lekcjach wychowawczych, podczas rozmów indywidualnych i przy wielu innych okazjach.

6. W szkole diagnozuje się zachowanie uczniów i wykorzystuje się wyniki tej diagnozy do tworzenia różnego rodzaju programów profilaktyczno – wychowawczych oraz do dalszej pracy dydaktyczno – wychowawczej.
7. W szkole podejmowane są różnego rodzaju działania wychowawcze mające na celu eliminowanie zagrożeń oraz wzmacnianie właściwych zachowań.
8. Szkoła – nauczyciele, personel, rodzice, by zwiększyć poczucie bezpieczeństwa całej społeczności szkolnej, powinna kontynuować dotychczasowe działania wychowawcze oraz podejmować nowe działania przynoszące pożądany efekt wychowawczy.

## **WNIOSKI PRAKTYCZNE**

Przeprowadzone badania pozwalają na sformułowanie następujących wniosków praktycznych dla nauczycieli:

1. Wpływać na większe poczucie bezpieczeństwa w szkole poprzez:
  - wzmożone monitorowanie zachowania uczniów, relacji zachodzących między nimi oraz obecności osób obcych w szkole (przykłady dobrej praktyki ze szkół w regionie) - odpowiedzialni nauczyciele dyżurni i uczniowie dyżurujący przy wejściu do szkoły
  - uświadamianie uczniom konsekwencji prawnych wynikających z niewłaściwych postaw (kradzież, wymuszanie, grożenie, cyberprzemoc)
  - przypominanie uczniom praw chroniących ich godność osobistą i własność.
2. Na bieżąco przypominać statutowe prawa i obowiązki ucznia (wszyscy nauczyciele).
3. Zwracać większą uwagę na kulturę słowa uczniów (wszyscy nauczyciele i pracownicy szkoły).
4. Konsekwentnie i systematycznie reagować na niewłaściwe zachowania uczniów wobec nauczycieli, personelu szkoły i innych uczniów zgodnie z zapisami statutowymi.
5. Uświadamiać rodzicom istnienie różnic w zachowaniu uczniów w domu i w szkole w oparciu o obserwację postawy ucznia.
6. **Należy opracować plan działań w odniesieniu do uczniów, którzy systematycznie łamią normy społeczne, lekceważą zapisy statutu szkoły.**
7. Wyniki diagnozy wykorzystywać do opracowywania programów: wychowawczego, profilaktycznego oraz programów wychowawczych klas.

8. Przestrzegać głośzonych przez siebie zasad, być wzorem do naśladowania - najpierw wymagać od siebie, następnie od uczniów.
9. Usprawnienia wymaga obszar współpracy z rodzicami uczniów sprawiających kłopoty, którzy nie uczestniczą w zebraniach. Należy zintensyfikować kontakty z tymi osobami poprzez rozmowy telefoniczne, powiadomienia, czy oficjalne wezwania do szkoły.

#### **KIERUNEK DZIAŁAŃ:**

**Należy włączyć rodziców do efektywnej współpracy, informując ich na bieżąco o zaistniałych problemach oraz angażując rodziców w proces ich rozwiązywania - by skuteczniej eliminować zagrożenia i wzmacniać właściwe zachowania.**